

ТМ	Г. XXII	Бр. 1-2	Стр. 179 - 182	Ниш	јануар - јун	1998.
----	---------	---------	----------------	-----	--------------	-------

Приказ дела

Примљено: 16.04.1998.

Радомир Ђорђевић

РЕВОЛУЦИЈА, ЕТИКА, МЕТАФИЗИКА*

Bilo koji filozofski problemi da su nam u centru pa`we jedan krug postaje u na`e dane gotovo nezaobilazan, obavezan - problemi filozofije i stori je. Događaji svojom silom i dramatičnom u navode nam i sa kojima se nalazi, reklo bi se, u svojevrsnim konvulzijama. Stara pitawa i zrawaju u vreme kada se ve}mi silo da su izgubila aktuelnost. Jedno od tih pitawa je kako se razvijaju i usmeravaju dru}tvo? Koji od dva puta je legitiiman: evolucija ili revolucija. Rasprave o tome s kraja XIX i početka XX veka ponovo izgledaju kao vane, postaju aktuelne. Istorijska zbivawa i mala su oduvek i jedan i drugi oblik, oni, ti oblici, su se smevali na različitene. Problem je u tome koliko ovek, qudi organizovani u mawe ili ve}e organizacije profesionalnih preobra`avalaca dru}tva mogu i smeju da rade u ime ostalih? [ta se postie na tom putu? Ko i kako mo`e da mewa dru}tvo.

Upravo se zavrio jedno razdoblje koje je trajalo oko jednoj stoljeće u kome se mogla videti jedna plima revolucionarnih talasa posle kojih je usledilo stvarawe novih dru}tvenih sistema u velikom delu sveta upravo u ime ideala bratstva, jednakosti i slobode - ideala koji su i na-e nadahivali qude kroz stoljeća. Prati mo li te talase u Rusiji u kojoj su oni imali i roku delatuticaj koji se manifestovao i u drugim delovima sveta, u svetlu novi je dokumentacije koja se pojavila upravo ovih godina, videmo da koreni neuspeha se`u duboko, da ovde nije resamo o nekim problemima strategije i taktike revolucionarnih pokreta kao {to se dugom silo, bar u nekim krugovima inteligenције, nego o temeljnim problemima smisla i dosega qudskog i na uop}te, gde se videno etičke i metafizičke osnove koje treba da se razjasne pre nego {to se odlučuje o sre}i drugih kojih`elimo da doprinesemo, ili da je "doneemo".

Izuavamo li "delaidane" generacija ruskih revolucionara - mu`enika po-ev od dekabrista, preko narodovoqaca, socijaldemokrata, esera i boq}evika videmo jednu energiju i samopo`rtvovawe koje prevazilazi sva druga rani je poznata `rtvovawa za ideale ukqu-uju}i i

* P. J. [ogaqev, Aleksejevski Ravelin. Kwigapadui veli`ini ovek. Beograd: NI U "Silubeni list", 1997. Prevela s ruskog Lidija Subotin.

mu-eni { tva hri { }ana i z prvi h stol e)a na{ e ere. Pi tawe koje se javqã ponajpre jeste { ta je sve proi zvel a tol i ka energi ja, kakav je resul tat to- l i ki h pokreta i akci ja u zemqi koja se danas na{ l a u usl ovi ma kao da ni je bi l o ni kakvi h poku{ aja da se ona preobrazi . Kako je mogu}e da je tol i ka gi gantska energi ja i z-ez l a bez resul tata u koje su mnogi veroval i tokom deceni ja. Mo` e l i neko da ka` e danas pri se}aju}i se godi na svoje ml ados- ti da ni je bi o zanet i deal i ma mewawa sveta upravo pod vel i ki m uti cajem l egendarni h revol uci onara ruskog osl obodi l a-kog pokreta. l mena kao Hercen, Bakuwi n, ^erni { evski , Ogarjov, Spe{ wov... Zar se ni su di vi l i ti m l i kovi ma na jedan i l i drugi na-i n i vel i ki pi sci ovapl o}uju}i i h u svoji m umetni -ki m del i ma kao Turgewev, koji na-e ni su pri hvatal i sve wi hove i deje o promeni dru{ tveni h odnosa al i su stajal i gotovo kao u magnovewu pred hrabro{ }u ti h qudi , di vi l i se wi hovoju spremnosti da se `rtvuju za svoje i deal e. Al i je ve} Dostojevski koji je i sam pre` i veo u ml adosti Furi jeovski zanos o novom dru{ tvu, u znameni tom kru` oku Pet- ra{ evskog, posl e surove kazne, kroz stradawa pogl edao na svoje ml adal a-- ke i deal e dubqe i vi zi onarski predo-i o i zvesne opasnosti koje mogu da usl ede. Wegovo del o "Zl i dusi " ostaje zauvek kao i zuzetno svedo-anstvo tog vel i kog suo-ewa, i do` i vqava se kao del o napi sano u na{ e dane. Uto- l i ko je ono i zna-ajni je.

U te` wi da prona|emo odgovore na brojna pi tawa treba najpre da konstatujemo da spomenuti brojni pokreti ni su bi l i sl u-ajni . Dru{ tva u peri odi ma evol uci je streme odre|eni m di ferenci jaci jama usl ed koji h ` i vot mnogi h postaje gotovo nepodno{ qi v. l same vl adaju}e snage postepeno gube perspekti ve i ne uspevaju da brane uspe{ no, ni ti da o-uvaju svo- ju vl ast. Onda raste revol uci onarnai tal as, nastaje obrt. Al i i deal i i pri nci pi u i me koji h se zapo-el o u jednom ci kl usu ne ostvaruju se, i l i se, { tavi { e, napu{ taju: u zemqama tzv. soci jal i zma vaskrsaval i su, na pri- mer, i obl i ci feudal i zma. Nakon peri oda stabi l i zaci je i neki h tekovi na koje se posti `u, novi poredak nal azi se pred sl i -ni m i zazovi ma. l deal i se ne ostvaruju na onaj na-i n kao { to se mi sl i l o, procesi di ferenci jaci- je uzi maju maha, javqaju se postepeno sve ve}e snage koje te` e da mewaju postoje}e stawe, i tako se doga|aji odi gravaju u neki m ci l usi ma. Upravo se zavr{ i o jedan od takvi h ci kl usa i mi , posmatraju}i epi l oge, treba da se razaberemo bar donekl e u anti nomi je i paradokse novi je i stori je, u "l ogos" i stori je.

Prve i deje koje se javqaju kada se ozbi qno suo-avamo sa spomenu- ti m anti nomi jama i paradoksi ma su i deje da je mewawe sveta i pak mnogo ve}i zadatak nego { to se obi -no mi sl i l o. Drugo, subjekt vel i ki h poduhva- ta u koji ma bi trebal o da se usre}i -i tavo -ove-anstvo (potseti mo ovde na programe o tzv. svetskoj revol uci ji ne samo u doba Lewi na i Komi nter- ne nego i docni je, kada je taj program bi o deo sl u` bene doktri ne i zvesni h dr` ava kao { to je Ki na i td.) ni su mogli bi ti tzv. profesi onal ni revol u- ci onari bez obzi ra na wi hovu hrabrost, po`rtvovanost, ve} zbog same -i- weni ce da i h je bi l o veoma mal o spram oni h koji su trebal i da budu preob- ra`eni u nove qude i to { i rom sveta. Tre}e, pri l i ke u koji ma su ` i vel i revol uci onari u pojedini m zemqama bi l e su vrlo razl i -i te. U svoji m utopijski m i maksimal i sti -ki m zanosima oni ni su pomi { qal i da je ne- ophodno da se te pri l i ke nau-no anal i zi raj u da se tek potom, ve} prema razl i -i ti m si tuaci jama u razni m zemqama stvaraju i razl i -i ti programi . l { l o se me|uti m drugi m putevi ma, svetska mi si ja i mal a je najpre jedan a

potom drugi centar, a modeli koji su nalagani kao univerzalni, prenebre-gavali su gotovo u potpunosti stvarne prilike u raznim delovima sveta. I pak o tome se makar polemi salo dok se znatno mawe vi dela druga strana problema - etika pa i metafizi -ka osnova na kojoj je trebalo temečiti veliku misiju oslobodilačku. Kada i kako mewati svet u ime i deala koji ni su razjašeni u spisi maonih koji su ih najviše zagovarali. Kakva je, najzad, sama priroda -oveka koji se la}a to veli kog poduhvata, mo`e li on da izvrši taj zadatak uopšte, bez obzira na pri vr`enost tim i dealima.

Odgovore na navedena pitanja ne mo`emo da na|emo ako ne izu-avamo, pored ostalog, i sve materijale o`i votu i udesu najstaknutijih revolucionara ali s gladi {ta antropologije, psihologije, etike i metafizike. Sada su ve} stvorene takve mogućnosti za izu-avawa te vrste, mada }e jo{ dugo hagi ografska i literatura bi ti smetwa. Ovde se misli na izu-avawa na osnovu primarne dokumentacije, koja je dugo-dugo skrivanada bi se o-ual e ove i li one po`eqne legende.

Kwiga koja je povod za ove redove spada upravo u materijal koji je neophodan za takva izu-avawa, ako `eli mo da se bavi mo`ilofosofski i stori-jom. I ako je ova kwiga prvi put {tampana dvadesetih godina, u vreme kada se u SSSR {tampao zna-ajan materijal iz oblasti dokumentacije, i storijska dela, peri odine publikacije, {to je docnije redukovano i li ometeno, za na{e -i taoce }e ona bi ti uglavnom nova jer se iz te oblasti relati vno malo prevodi lo. U voj je na osnovu onda{we poverci ve i poli-cijske dokumentacije prikazan `i vot `erni {evskog, Bajdemana, Karakozova, We-ajeva i jednog nerevolucionara, kneza S.V. Trubeckog, koji su me|u prvima bili "i teqi " Aleksejevskog raveli na Petropavlovske tvr|ave u Petrogradu - posle [li selbur{ke tvr|ave drugi najstra{ni ji poli-tiki zatvor carske Rusije u pro{lom stolje}u, gde su prodefilovali generacije revolucionara. Me|u radikalnim ruskim revolucionarima bilo je i pl emi }a kao D. Li zogub i drugi. U ovoj kwizi nalazi mo materijal o jednom od takvih revolucionara - Bajdemanu o -i ji m stradawima se i u Rusiji saznao ne{to vi {e tek posle revolucije 1905. i 1917. godine. Wegovo ime kao i ime We-ajeva bilo je zabraweno, u dokumentima je navo|en prema broju }el i je i li po posebnoj oznaci. Za sve ove stradalnike karakteristi -no je da su stradali u najmla|im godinama i da su neki od njih zavr{ili i `i vot u kazamatima.

Iz dokumentacije koju sadr`i kwiga o kojoj je ovde re- u pri li ci smo da upoznamo i jednu i drugu "stranu", i revolucionare i pretstavni ke vl asti, samodr`avce. Za dana{weg -i taoce koji je jo{ uvek pod izvesnim uticajem i deol o{kih stereotipa bi }e dosta i znena|ewa, i kad je re- o revolucionari ma i kad je re- o pretstavnicima vl asti. Vi de}e se i izvesne konstante revolucionarnih pokreta: vernost i dealima i spremnost na `rtve ali i i zdaje i razne slabosti revolucionara, wihovi preobra`aji -vi de}e se umnogome fenomenologija i metafizi ka revolucije kao -i na i mi si je, kako su je protagonisti do`i vqavali.

Problemi i zboraci qeva i sredstava u dru{tvenom anga`ovawu bio je zapravo oduvek osnovni i ako se o wemu ni je uvek teorijski dovoqno raspravqalo. I zgl eda da se naj-e{ }e polazi lo od toga da je najva`ni ja kri stal no -i sta namera i predanost svetim ci qevi ma, i da spram sre}e svi h koja se o-ekuje ni eventualna pogre{na opcija u pogledu sredstava ni je veliki problem. I tu je vrebala opasnost maki javeli zma koja se docnije i s-

pre-ila i dovela do propasti raznih pokreta i sloma društvenih sistema. Ono što se smatralo dozvoljenim kad je reč o odnosu prema klasičnom neprijatelju vremenom se smatralo dopuštenim i prema saborcima. Tako je u nevoljenoj općedruštvenoj anemiji kao u ponoru nestalo mnoštvo ljudi u zemljama u kojima je stvaran "raj na zemlji". Odbačen je tradicionalni moral ali ni je stvoren novi.

Zanos "svetimi i demalima" je bio tako veliki da mnogi ni danas nisu u staju da se otrgnu pri vladavosti intelektualaca-terorista kao što je Boris Savinkov, o kome je pre nekoliko godina objavljeno u Rusiji materijal koji zaista zapušta, ali istovremeno otkriva sve paradokse revolucije onarnog pojava uopće. Još nije izuzetna pojava u svetlu novi je dokumentacija kao što su Azef, Malinovski i drugi, na raznim stranama, koji olovčavaju prototipove i zdaje i demoni zma u radikalnim i revolucije onarnim pokretima. U tim izjavama vide se svakako i veličina i opasnost utopija koje je inače uvek biti i izazov, romantičaral i demoni zamorskog bića koje su ne retko razdrala e jedne te iste revolucije onare zbog čega i nije razumljiva uvek vi hova delatnost, i li nije u skladu sa vihovim rečima. A inače koji su oni mislili da su pozvani, i izbor mesta i vremena tog ina, stvar je najpre teorijskog nalaza pa tek akcije. Taj nauk mnogi od revolucije onara ni su shvatili.